

Juha Karvonen

Pentti Happonen – lankkumaalarista taidemaalariksi

Pentti Hänninen (myöhemmin Happonen, 11.9.1929–2.2.2009) syntyi Kuopiossa. Äiti Anni Happonen toimi keittäjänä Niuvanniemen sairaalassa. Isäksi oli epäilty sairaalassa laitospöytäkirjoissa Vitikkanimistä miestä, mutta isäksi osoittautui metsuri Otto Hänninen. Otto-isä osoittautui ankaraksi jopa väkivaltaiseksi kasvattajaksi. Poika sai helposti selkäänsä. Kerran jopa niin rankasti, että Pentti menetti tajuntansa, jota Anni-äiti piti syynä Pentin 14-vuotiaana alkaneisiin kaatumatautikohtauksiin. Siinä hän saattoi olla oikeassa, koska kaatumatauti eli epilepsia voi syntyä aivovamman seurauksena kenelle tahansa. Kaatumatautia sanotaan myös nerojen taudiksi.

Epilepsia invalidisoi Penttiä sekä fyysisesti että henkisesti, koska vanhempi väki piti tautia tarttuvana ja karttoi heitä. Kerran Pentti sai kotonani käydessään voimakkaan grand mal -kohtauksen, jolloin mummoni kiikutti minut heti pois pirtistä. Ennen kaatumatautiset suljettiin omiin hoitolaitoksiin. Kuopiossa lähellä Vehmersalmia toimi Kortejoen kaatumatautiparantola vielä sotien jälkeen. Lääketiede kehittyi nopeasti ja nuoruusiällä Pentin epilepsia-kohtaukset loppuivat tehokkaalla lääkityksellä. Väkivaltaisen isän aiheuttaman henkinen trauman vuoksi Pentti ei halunnut elää Hännisenä, vaan otti 1970-luvulla äitinsä sukunimen Happonen.

Otto Hänninen, Pentti Hänninen (myöhemmin Happonen) ja Anni Hänninen os. Happonen

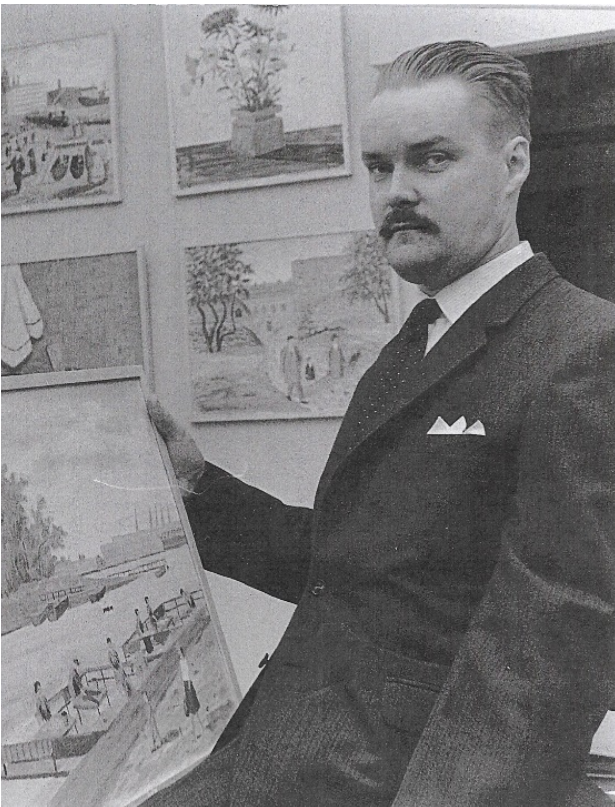
Kuopiosta Hänniset muuttivat talvisosan päätyttyä Konnevedelle, jossa Otto Hänninen viljeli pientilaa ja teki Pentin kanssa metsätöitä. Kävin äitini kanssa heidän luonaan muutaman kerran 1940-luvun lopussa. En ollut silloin vielä kansakoulussa, mutta muistan ensin aamu kuudelta alkaneen kahden tunnin laivamatkan Vehmersalmi-laivalla Kuopioon ja sen jälkeen pitkän linja-automatkan Kuopiosta Suonenjoen ja Rautalammin kautta Konnevedelle. Matka perille ei ollut kilometreissä erityisen pitkä, mutta sen aikaiset 1940-luvun autot ja kuoppaiset soratiet olivat nykyisiin baanoihin verrattuina hitaita, joten päivä siinä kului.

Pentistä ei tullut metsuri-pienviljelijää, vaan hänen äitinsä järjesti Pentin veljensä maalarimestari Kaarlo Happonen oppipojaksi Helsinkiin sen jälkeen, kun onnistuneella epilepsialääkityksellä sairaskohtaukset saatiin loppumaan. Rakennustelineillehän kaatumatautikohtauksia saavalla ei olisi ollut asiaa. Kaarlo Happonen

oli Helsingissä kysytty alan ammattimies, joten Pentti pääsi hyvään oppiin ja töitä riitti. Samalla värisilmä ja maalien käyttö tuli tutuksi. Kaarlo-eno pani merkille oppipoikansa huolellisuuden ja pikkutarkkuuden ja totesi, että kun olet noin tarkkakätinen poika niin kokeilepa taulujen maalaamista.

Pentti noudatti enonsa neuvoja ja aloitti maalarintyön ohella taulujen maalaamisen. Ensimmäiset rakennusmaalarin työn ohella maalatut taulut ovat 1960-luvulta ja ne on maalattu tavanomaisella tyyllillä. Naivistinen tyyli, jonka aloitti ranskalainen tullimies Henri Rousseau 1844–1910, tuli myöhemmin. Pentti kaupitteli niitä ovelta ovelle ja, kun niitä meni kaupaksi hyvin, hän rohkaistui ja päätti ryhtyä opiskelemaan taidemaalariksi ensin Työväen opistossa ja myöhemmin Työväen sivistysliiton ylläpitämässä ja 1935 perustetussa Helsingin avoimessa taidekoulussa. Ensimmäisen vuoden jälkeen tekniikkaa ja taito oli kehittynyt siihen pisteeseen, että töitä ei enää tarvinnut myydä ovelta ovelle, vaan niitä ostettiin näyttelyistä ja osa hävisi, jolloin Pentti tuumi, että turha on jatkaa taidekoulussa, kun taulut kelpaavatko jo varkaillekin.

Ilta-Sanomat 28.11.1970 kirjoitti: Taidehuone Vartiaisella avataan tänään uusi näyttely. Pentti Hänninen esittäytyy kolmellakymmenelläkuudella työllään. Töistä mainittakoon mm. tasavallan presidentin syntymäsiija Lepikon torppa, jonka portailla seisoo polvihousuinen presidentti. Kesäistä Helsinkiä on myös runsaasti mukana. Kaivopuiston rannan matonpesijöitä, Uunisaarta, Suomenlinnaa ja Kauppatoriä. Pentti Hänninen on kuopiolainen ja esiintyy nyt ensimmäistä kertaa helsinkiläisille taiteenystävälle. Hänninen on ammattimaalari, hän toimii nimittäin rakennuksilla maalarina. Ihan tavallisena lankkumaalarina, tauluja hän tekee sivutoimisesti. Tätä sivutointoa hän on harrastanut seitsemän vuotta. Hän on myös opiskellut Työväenopistossa. Opettajan toimi tuolloin Matti Vainikainen.

Pentti Happonen esittelee töitään Taidehuone Vartiaisen näyttelyssä 1971

Taidekoulun jälkeen Pentti jatkoi opintojaan Matti Alangon yksityisoppilaana ja 1970-luvun lopulla tekniikka oli jo hyvin hallinnassa. Siltä ajalta ovat parhaat maalaukset. Näihin aikoihin ajoittuu myös lyhytaikaiseksi jäänyt lapseton avioliitto. Penttiä kiinnosti Seitsemän veljeksien kuvitus ja veljeksien edesottamuksia kuvaavissa maalauksissa on menoa, meininkiä ja kätkeytyä huumoria. Ne eivät ole pelkkiä kuvia, vaan herättävät

yksityiskohdillaan kiinnostusta ja toimivat yhtä aikaa monella tasolla kuten oikean taiteen pitääkin. Useissa maalauksissa on kuvattu lapsuudesta tutut vehmersalmelaiset järvimaisemat.

Markku Valkonen, Helsingin Sanomat, kirjoittaa

Kenen on taide:

Pentti Hännisen näyttely on mainio poikkeus hienostukseen tukehtuvassa galleriataiteessa, Tavallaan se on poikkeus myös institutionaalisen aseman saavuttaneen naivismiin piirissä, sillä Hänninen maalaa täysin ilman tahallista ”lapsenomaisuutta”, joka on tullut suosituksi sitä mukaa kuin naivismi on saavuttanut jalansijaa yleisön maku- ja ostotottumuksissa. Toisin sanoen hänen teoksissaan ei ole tippaakaan snobismia. Hännisen kaltaisten on taiteen valtakunta.

1970-luvun vuosina Pentti haki apurahaa jatkaakseen taideopintojaan Unkarissa. Hylky tuli, jota ei tarvitse ihmetellä, koska tämä oli sitä aikaa, jolloin Helsingin ja koko Suomen kulttuuriympäristössä menestymisen vaatimuksena oli punainen jäsenkirja – mieluummin punavärin kirkkaimmasta päästä. Yhteiskunnallisesti tiedostamattomien taiteilijoiden tekeleet saivat murska-arvostelun.

Ryppyilytään Neuvostoliitolle vuonna 1956 Unkari oli tiukasti Neuvostoliiton otteessa, mikä määritteli kulttuurisuhteet myös Suomen ja Unkarin välillä. Aatteen ulkopuoliselta haiskahtavan oli turha pyrkiä taiteenopiskelijaksi kommunistimaahan, siitä piti tšekäläinen kollegakunta huolen. Pyrkijöitä olikin harvassa. Jos sattumalta joku pääsikin, niin mielipiteen oikeaoppista arvopohjaa ja aatteen hyväksymää liturgiaa valvoivat sikäläiset ja tšekäläiset toverit.

Pentti ei ollut stereotyyppinen taiteilija, johon liitetään joukko taiteilijaklauseita kuten juopottelu, irtosuhteet ja boheemielämä ja jonka dieettiin kuului olennaisena osana epäsäännölliset ateriat ja laaja kirjo erilaisia alkoholijuomia ja piristeitä. Taiteilijaolemukseen viittasi ainoastaan baskeri, mutta muuten asu oli aina korrekti kravattia myöten. Taiteilijoiden kuvitellaan elävän pelkällä ranskanleivällä tai patongilla palanpainikkeenä halpa punaviini. Pieni nälkä lisää luovuutta ja työhaluja eli kylläinen kana – tyhjä pesä. Pentti oli lähes täysin raitis jo hallinnassa olevan sairautensakin vuoksi. Kaapissa oli pullo appelsiinilikööriä, jota hän kohteliaasti tarjosi pienen lasin vierailleen keskustelun herättämiseksi.

Pentti Hänninen, Seisemän veljeksien lähtö Impivaararasta (Suomen Gallup oy:n naivistisen taiteen kokoelma)

Pentti Happonen tuotanto oli erittäin laaja. Maalaaminen ei ollut hänelle pelkästään työ, vaan elämäntapa. Arvioin hänen maalanneet noin 1000 yksittäistä taulua freskojen ja luonnosten lisäksi. Arvioni perustuu siihen, että kuoleman jälkeen Runeberginkadun 30 neliön yksiö oli aivan täynnä erilaisessa vaiheessa olevia töitä. Pääsin niiden laskemisessa noin neljänsataan ja sen jälkeen vielä kellaritilat olivat maalauksia täynnä. Niiden lisäksi kaikki neljänkymmenen vuoden aikana myydyt maalaukset.

Sanotaan, että raskas työ vaatii raskaat hovit. Pentti Happonen ei viettänyt railakasta taiteilijaelämää Helsingin hulinoissa ja piireissä, vaan löysi huvinsa ja purkautumisväylänsä pitkistä kävelylenkeistä. Helsingin keskustassa päivittäiset kävelymatkat saattoivat olla parikymmentä kilometriä suurin piirtein samalla reitillä vuosikausia. Helsingin keskustassa liikenne on vilkasta yöllä ja päivällä. Viimeisinä vuosina vapaaehtoisena tukihenkilönä ja ystävänä toiminut hieman nuorempi rouva Anja Liljander pelkäsi, että Pentti jää auton alle. Monet autoilijat tunsivat baskeri ja popliinitakka päällä viipottavan taiteilija Happonen ja osasivat olla varuillaan liikennevaloissa.

Kahdeksaa kymppiä lähestyessä Pentin muisti alkoi heikentyä, vaikka fyysinen kunto elinikäisen säännöllisen liikunnan takia oli edelleen hyvä. Liljander pelkäsi hänen eksyvän kävelylenkeillään. Kotisairaanhoido kävi kolme kertaa päivässä soittamassa ovikelloa ja lähinnä katsomassa, vieläkö Happonen on hengissä. Lääkkeiden otto oli sattumanvaraista, koska hoitajalla ei ollut aikaa katsoa menivätkö lääkkeet suuhun vai jäivätkö pöydälle. Ruokapalvelua ei voitu järjestää, joten mies alkoi jo kärsiä ravinnonpuutteesta. Monien vaiheiden jälkeen Pentille järjestyi paikka palvelutalosta, jossa hän vajaan puolen vuoden kuluttua kuoli.

Suomen Gallup säätiön muistokirjoitus:

Pentti Happonen on elänyt kovan elämän. 14-vuotiaana hän sairastui epilepsiaan, ja siitä lähtien sairaus on seurannut toista. Kovaa työtä hän tottui jo poikasena, metsätöitä ja myöhemmin maalarintöitä, jota Happonen suvun miehet olivat tehneet monessa sukupolvessa. Kuvien teosta Pentti Happonen kiinnostui 1960-luvulla, ja 1972 eläkkeelle jäätyään, hän pystyi omistautumaan maalaamiselle kokonaan. Pieni asunto oli täynnä kankaita, papereita ja kovalevyjä, joille Happonen on tallentanut lapsuudenmaisemansa Kuopiosta ja Vehmersalmelta.

Taiteilija Pentti Happonen muistoa kunnioittaen. Suruunne osaa ottaen Suomen Gallup säätiö

Leila Lotti

Mielessäni vertailen Pentti Happosta Vincent van Goghiin. Kumpikaan ei elämänsä aikana saanut suurta julkisuutta. Taloudellisesti Pentti menestyi paremmin. Hän sentään sai jotenkuten elantonsa taiteilijan ammattista, mutta Vincent sai myytyä ainoastaan yhden ”töherryksinä” pidetyistä maalauksistaan yhdellä frangilla paikkakunnan lääkärille. Tämä on monen taitelijan kohtalo. Sen jälkeen van Goghin taulujen hintojen nousu on ollut huikea.

Niukkuudessa eläneen taitelijan töistä hyötyvät ne, joilla on rahaa kohottaa maalausten arvoa niin korkealle, etteivät tavalliset ihmiset muuten pysty niitä ostamaan, vaikka ne eivät ehkä muuten olisi arvokkaita ja jäisivät tuntemattoman taiteen mustaan aukkoon. Vincentin pelasti tuntemattomuudesta upporikas liikemiesmesenaatti, jolla oli varaa kohottaa tehokkaalla markkinoinnilla hänen maalauksiensa arvoa. Tällaiset mesenaatit ovat äärettömän harvinaisia varsinkin pienessä maassa.

Taloudellisesti taiteilijan ammatti on epävarma ja riskejä sisältävä valinta, ellei kuulu vauraaseen sukuun, joka pystyy tukemaan ja markkinoimaan lahjakkuuttaan ja sitähän menestyminen edellyttää. Tavallisista oloista lähteneen taiteilijan toimeentulo on epävarmempaa ja niukempaa kuin ”oikeaa työtä” tekevän toimeentulo, mutta ehkä taitelija ei valitsekaan ammattiaan vaan ammatti valitsee taiteilijan. Tällaisen taiteilijan menestyminen tulee vasta kuoleman jälkeen. Pentti olisi varmasti ansainnut paremmin taitavana rakennusmaalarina, mutta taide valitsi hänet eikä sen jälkeen ollut paluuta rakennuksille.

Näyttelyitä:

Helsingin työväen opisto 1966

Taidehuone Vartiainen 1970–1971, Helsinki

Strindbergin taidesalonki 1974, Helsinki

Atelier Beckas 1974, Helsinki

Galleria Picasso 1989, Helsinki

Arvotaide Saari 1992, Helsinki

Huvin vuoksi näyttely Wäinö Aaltosen museossa, 2002, Turku

Vuosittain järjestettävät naivistisen taiteen näyttelyt Suomessa ja ulkomailla

Oulun taidemuseo

Suomen Gallup oy:n naivistisen taiteen kokoelmat